

زهیر بن قیس بلوی

زهیر بن قیس از افراد حاضر در فتح **مصر** بود و در فتح مناطق شمال **آفریقا** شرکت داشته است و در مقطعی به **حکومت** و فرماندهی **سیاه** هم انتخب شد و در نهایت در یکی از جنگها کشته شد.

فهرست مندرجات

- ۱ - خاستگاه زهیر
- ۲ - زهیر و فتوح اسلامی
- ۳ - حکومت در قیروان
- ۴ - پایان کار زهیر بن قیس
- ۵ - پانویس
- ۶ - منبع

خاستگاه زهیر

ابو شداد زهیر بن قیس بلوی از اهالی **مصر** به "بلی" قبیله‌ای از قضاعه که به بلی بن عمرو بن حاف بن قضاعه می‌رسد، منسوب است.
^[1] سمعانی، عبد الکریم بن محمد، الانساب، ج ۱، ص ۳۹۶، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۰۸ ه.ق.
و به گفته خودش از طریق **ولاء** با این **قبیله** پیوند داشته است.

زهیر و فتوح اسلامی

زهیر از جمله نیروهای جهادی **اعراب** در فتح مصر و شمال **آفریقا** بشمار می‌رفت، که در دوره فرماندهی **عمرو بن عاص** جزو **سیاه** وی و از فرماندهان بوده است. همچنین از وی در فتح **طرابلس** نامی به میان آمده است.

^[2] ابن عبد الحکم، ابو القاسم، فتوح مصر و مغرب، تحقیق دکتر علی محمد عمر، ص ۲۲۲، مصر، مکتبه الثقافه الدینیة، ۱۴۱۵ ه.ق.

^[3] ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحاده، ج ۳ ص ۱۷۱، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.

او را در دوره حکمرانی **عقبه بن نافع** به عنوان جانشین دوم عقبه معرفی نمودند که در برخی نبردهای وی به عنوان جانشین او در **قیروان** ادای وظیفه می‌نمود.

^[4] حریری، محمد عیسی، الدوله الرستمیه بالمغرب الاسلامی، ص ۳۰، کویت، دار القلم ۱۴۰۸ ه.ق.

در یکی از نبردهای عقبه بر برها **فرصت** را غنیمت شمرده قیروان را از دست **مسلمین** درآوردند.

^[5] ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۰، بیروت، دار الثقافه، بی تا.

تا سال ۶۹ ه. ق قیروان در دست بربرها بود تا اینکه زهیر بعد از بدست آوردن **حکومت** آن دیار موفق به باز پس گیری آن شد.

^[6] ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۱، بیروت، دار الثقافه، بی تا.

او که مصلحب و یار عقبه و آشناترین فرد به **سیره** و **تدبیر** امور او و اولی‌ترین شخص برای گرفتن انتقام عقبه از **رومیان** و بربرها بود. بعد از کشته شدن او به حکومت قیروان منصوب شد.

^[7] رفیق قروانی، ابراهیم بن القاسم، تاریخ افریقیه و المغرب، تحقیق الکعبی، ص ۴۹، تونس، رفیق السقطی، بی تا.

حکومت در قیروان

بیشتر **شهرت** زهیر مربوط به دوره‌ای است که از جانب **امویان** به حکومت قیروان گمارده شد. وقتی که **عبدالملک بن مروان** به **خلافت** رسید و برادر خود **عبدالعزیز** را والی مصر کرد، از دست رفتن قیروان را ضربه بزرگی می‌دید و با توجه به مشورت‌های که با بزرگان درباری در **دمشق** داشت به این نتیجه رسید که زهیر بن قیس از آنجا که مدتی مصلحب عقبه بن نافع بوده و به رخدادهای منطقه آشنائی کامل داشت برای فرمانروائی آن دیار فرد مناسبی است. لذا او را به حکومت افریقیه منصوب نمود و نیروی کمکی و تجهیزات نظامی فراوان فرستاد

^[8] مونس، حسین، معالم تاریخ المغرب و الاندلس، ص ۴۱، قاهره، دار المستقبل ۱۹۸۰ م.

- [11] ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۸، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- [12] ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۰، بیروت، دار الثقافة، بی تا.
- و دستور نبرد با بربرها به زهیر بن قیس داده شد. وی هم در سال ۶۷ هجری قمری سپاه خویش را به حرکت در آورد و به افریقیه داخل گردید. **تونس** و برخی نواحی دیگر را هم فتح کرد.
- [13] بلاذری، احمد بن یحیی، فتوح البلدان، ص ۲۲۷، بیروت، دار و مکتبه الهلال، ۱۹۸۸ م.
- در این دوره هست فرماندهی چندین نبرد را علیه بربرها و رومیان بر عهده داشته و به پیروزی‌هایی هم دست یافت.
- [14] ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۷، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- البته از جانب عبدالملک بن مروان کسب فرمانده بربرها در ممس با او روبرو گردید. پس از نبردی سخت زهیر او را شکست داد و بکشت. در این نبرد بسیاری از اشراف و رجال بربر کشته شدند. سپس زهیر به سمت مشرق راند،
- [15] ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۸، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- همچنین او را مردی **عابد** و **زاهد** معرفی کرده‌اند که به فرمانروایی چندان دل بستگی نداشت، از او نقل کرده‌اند که می‌گفت: من برای **جهاد** به افریقیه آمده‌ام و بیم آن دارم که به **دنیا** بگروم.
- [16] ابن اثیر، عز الدین علی بن ابی‌الکرم، الکامل فی التاریخ، ج ۴، ص ۱۰۹، بیروت، دار صادر، ۱۳۸۵ ه.ق.
- به همین جهت قیروان را به قصد مصر ترک کرد و بیشتر سپاهش در قلعه‌های برقه و قیروان باقی ماندند.
- [17] ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۲، بیروت، دار الثقافة، بی تا.

پایان کار زهیر بن قیس

وقتی بربرها و رومیان از خروج وی از قیروان با خبر شدند مسیر را بر او بستند و این در حالی بود که از یاران و سپاه وی بیش از هفتاد نفر با او نبودند، لذا در یک نبردی که غافلگیر شده بودند همگی در نه نزدیک **انطابلس** در سال ۷۶ ه.ق. به **قتل** رسیدند.

[18] ابن عبد الحکم، ابو القاسم، فتوح مصر و مغرب، تحقیق دکتر علی محمد عمر، ص ۲۳۰، مصر، مکتبه الثقافه الدینیة، ۱۴۱۵ ه.ق.

[19] حموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۴۵۲، بیروت، دار صادر ۱۹۹۵ م.

قیروان و همراهانش در درنه است و معروف به **قیور شهداء** می‌باشد.

[20] بلاذری، احمد بن یحیی، فتوح البلدان، ص ۲۲۷، بیروت، دار و مکتبه الهلال، ۱۹۸۸ م.

و در نقلی دیگر در همان سال ۶۹ ه.ق. هنگامی که سرگرم رسیدگی به اوضاع اجتماعی و سیاسی **مغرب** بود، رومیها فرصت را مغتنم شمردند و با لشکری انبوه بر سپاهیان وی تاختند، در این حمله، زهیر و بسیاری از سپاهیان کشته شدند.

[21] ابن اثیر، عز الدین علی بن ابی‌الکرم، الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۳۰۹، بیروت ۱۳۹۸ - ۱۴۰۸ ه.ق/ ۱۹۷۸ - ۱۹۸۸ م.

[22] عنان، محمد عبدالله، تاریخ دولت اسلامی در اندلس، ترجمه عبدالمحمد آیتی، ج ۱، ص ۱۷، تهران ۱۳۶۶ - ۱۳۷۱ ش.

[23] بلوی وادی آشی، احمدین علی، ثبت، ج ۱، ص ۱۳، چاپ عبدالله عمران، بیروت ۱۴۰۳/۱۹۸۳.

پانویس

- ↑ سمعانی، عبد الکریم بن محمد، الانسلب، ج ۱، ص ۳۹۶، بیروت، دار الکتب العلمیه، ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ ابن عبد الحکم، ابو القاسم، فتوح مصر و مغرب، تحقیق دکتر علی محمد عمر، ص ۲۲۲، مصر، مکتبه الثقافه الدینیة، ۱۴۱۵ ه.ق.
- ↑ ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۳ ص ۱۷۱، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ حریری، محمد عیسی، الدوله الرستمیه بالمغرب الاسلامی، ص ۳۰، کویت، دار القلم ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۰، بیروت، دار الثقافة، بی تا.
- ↑ ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۱، بیروت، دار الثقافة، بی تا.
- ↑ رفیق قروانی، ابراهیم بن القاسم، تاریخ افریقیه و المغرب، تحقیق الکعبی، ص ۴۹، تونس، رفیق السقطی، بی تا.
- ↑ مونس، حسین، معالم تاریخ المغرب و الاندلس، ص ۴۱، قاهره، دار المستقبل ۱۹۸۰ م.
- ↑ ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۸، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۰، بیروت، دار الثقافة، بی تا.
- ↑ بلاذری، احمد بن یحیی، فتوح البلدان، ص ۲۲۷، بیروت، دار و مکتبه الهلال، ۱۹۸۸ م.
- ↑ ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۷، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون، تحقیق خلیل شحادة، ج ۴ ص ۲۳۸، بیروت، دار الفکر، طبع دوم، ۱۴۰۸ ه.ق.
- ↑ ابن اثیر، عز الدین علی بن ابی‌الکرم، الکامل فی التاریخ، ج ۴، ص ۱۰۹، بیروت، دار صادر، ۱۳۸۵ ه.ق.
- ↑ ابن عذاری، محمد بن محمد، البیان المغرب فی اخبار الاندلس و المغرب، تحقیق کولان و پرونسال، ج ۱، ص ۳۲، بیروت، دار الثقافة، بی تا.
- ↑ ابن عبد الحکم، ابو القاسم، فتوح مصر و مغرب، تحقیق دکتر علی محمد عمر، ص ۲۳۰، مصر، مکتبه الثقافه الدینیة، ۱۴۱۵ ه.ق.
- ↑ حموی، یاقوت، معجم البلدان، ج ۲، ص ۴۵۲، بیروت، دار صادر ۱۹۹۵ م.
- ↑ بلاذری، احمد بن یحیی، فتوح البلدان، ص ۲۲۷، بیروت، دار و مکتبه الهلال، ۱۹۸۸ م.
- ↑ ابن اثیر، عز الدین علی بن ابی‌الکرم، الکامل فی التاریخ، ج ۳، ص ۳۰۹، بیروت ۱۳۹۸ - ۱۴۰۸ ه.ق/ ۱۹۷۸ - ۱۹۸۸ م.
- ↑ عنان، محمد عبدالله، تاریخ دولت اسلامی در اندلس، ترجمه عبدالمحمد آیتی، ج ۱، ص ۱۷، تهران ۱۳۶۶ - ۱۳۷۱ ش.
- ↑ بلوی وادی آشی، احمدین علی، ثبت، ج ۱، ص ۱۳، چاپ عبدالله عمران، بیروت ۱۴۰۳/۱۹۸۳.

[سایت پژوهی، برگرفته از مقاله «زهیر بن قیس بلوی»، تاریخ بازبینی: ۱۳۹۵/۰۱/۳۰.](#)
[برگرفته از دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دائرة المعارف اسلامی، مقاله «خاندان بلوی»، شماره ۱۷۶۷.](#)

رده‌های این صفحه: [امویان](#) | [تاریخ خلفا](#) | [درگذشتگان سال 69 \(قمری\)](#) | [درگذشتگان سده 1 \(قمری\)](#) | [فتوحات](#) | [کارگزاران بنی امیه](#) | [مقالات پژوهی](#)